

Podkarpatská Rus

Časopis Společnosti přátel Podkarpatské Rusi

4|2018

Zahájili jsme výstavu Spříznění volbou v Klementinu | Kulatý stůl historiků o dějinných peripetích naší republiky | Koločava – splnění přání, reportáž Aleše Pivody | Peter Švorc – Jurko Lažo a jeho doba | Herec Andrej Hryc o svých kořenech | Baťa na Podkarpatské Rusi | Jak se po válce vraceli domů podkarpatsští Židé

Čas k přemýšlení i činům

Snímek Štěpána Raka na první straně našeho časopisu jsme už před časem měli, ale nynější titulní fotografie je čerstvá. Zachycuje slavného kytarového virtuosa na vernisáži výstavy Spříznění volbou v listopadu 2018, když právě dohrál své variace na českou, slovenskou a ruskou hymnu. Rádi konstatujeme, že výstava se stala jedním z významných projektů kulturních institucí a organizací ke stému jubileu vzniku republiky. A bylo těch akcí opravdu hodně, v kulturních zařízeních, koncertních sáňkách a galeriích, na odborných fórech i v médiích. Národní a Slovanská knihovna, které spolu s naší Společností výstavu připravily, touto prezentací obohatily veřejný prostor o další téma. Jubilejní akce, včetně našich, měly několik sympatických společných rysů. Především – vesměs se nestaly slavnými pro slavení, neopakovaly pouze známá fakta, ale přinášely nové myšlenky objevovaly málo připomínané, často zcela nové, neznámé souvislosti, málokdy zmiňované skutečnosti. Jako další kladný moment lze označit fakt, že sto let od vzniku republiky se stalo příležitostí k tvořivým kulturním aktivitám doslova od Šumavy k Tatrám, i dál na východ, tedy včetně Slovenska a Podkarpatska. Už dříve jsme informovali o tom, že slovenští Rusíni celý uplynulý rok pojali jako připomínku spojení Čechů, Slováků a Rusů (tak si symbolicky pro tuto příležitost vyložili i zkratku státu – ČSR).

Sté narozeniny republiky se staly také podnětem k hlubšímu zamyšlení nad dějinami i současností Podkarpatské Rusi. Národní galerie např. vystavila díla karpatoruských malířů, na diskusním Kulatém stole pořádaném Akademií národnostních menšin zazněl mj. fundovaný příspěvek prof. Petera Švorce z Prešova o složité cestě Podkarpatska k Československu. Mohli bychom jmenovat i další aktivity, knihy, diskuse, rozhlasové a televizní pořady. Podstatný je však celkový dojem: významné jubileum se stalo příležitostí k inspirativnímu přemýšlení. Jen bychom si přáli, aby rok 2018 přinesl pro budoucnost nejen myšlenky a podněty, ale i konkrétní smysluplné činy.

AGÁTA PILÁTOVÁ

Foto Eva Hodíková

Finále vystoupení Štěpána Raka na vernisáži v Klementinu

Vernisáž v Klementinu

„Vynikající výstava. Měla by být putovní. Myslím, že mnohé knihovny či jiné instituce by byly schopny ji převzít“, napsal jeden z návštěvníků výstavy Spříznění volbou do pamětní knihy. Slavnostní zahájení výstavy proběhlo 1. listopadu 2018 v Klementinu. Od té doby prošly výstavní chodbou Národní knihovny, kde jsou umístěny vitríny a informativní panely, už stovky lidí. Někteří

vyjádřili svou spokojenost písemně, jiní nám napsali vzkaz či poděkování, další zatelefonovali.

Ale vraťme se ještě na úplný začátek. Onoho listopadového dne se v Klementinu sešlo hodně zájemců. Nejen ovšem o výstavu, jistě také o vystoupení kytaristy Štěpána Raka, který přislíbil na úvod zahrát.

Pokračování na straně 3

POZVÁNKY

* Zveme vás na setkání s Vladimírem Kuštekem, autorem nové knihy **Československý svět v Karpatech** a Janem Lipinským, tvůrcem dokumentárního filmu *V osídlech velmocí*.

Těšíme se na vás ve čtvrtek

7. března 2019 v 17 hodin ve společenském sále Domu národnostních menšin v Praze 2, Vocelova 3.

Knihu slavnostně pokřtíme, film promítáme, pobesedujeme s autory a připijeme na úspěch knihy i filmu.

* Rádi vás přivítáme na vernisáži výstavy děl rusinského malíře **Jurije Firjaka**.

Ve středu 15. května 2019 v 17 hodin v galerii Domu národnostních menšin v Praze 2, Vocelova 3. (V příštím čísle přidáme informace o autorovi a další upřesnění.)

Inspirativní prostor pro diskusi: kulatý stůl

Akademie národnostních menšin připravila na 8. listopad 2018 program přednášek a diskusí u kulatého stolu na téma **Československo a národnostní menšiny: mýty a skutečnost**. Ve společenském sále Domu národnostních menšin se sešli renomovaní historici z České i Slovenské republiky, kteří přednesli podnětné příspěvky věnované jednotlivým etapám československých dějin se zvláštním zřetelem k postavení národnostních menšin. Pořadatelé rozdělili celodenní jednání do tří částí mapujících základní historická období stoletých dějin republiky: první část ohraničila léta 1918–1938, druhá sledovala etapu 1945–1989, třetí krátké závěrečné období Československa, léta 1989–1992. Většina příspěvků měla skutečně diskusní charakter; jednotliví referenti přinášeli zajímavá, leckdy málo známá fakta a souvislosti i nestandardní reflexe. Po referátech vždy následovala diskuse i dotazy k tématu.

U kulatého stolu zasedli známí historici z vědeckých institucí a vysokých škol (mj. Dušan Kováč z Historického ústavu SAV, Tadeusz Siwek z Ostravské univerzity, Jiří Pernes z Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR a další). Problematiku Podkarpatska kvalifikovaně a nekonvenčně pojednal profesor Peter Švorc z Prešovské univerzity, který se zamyslel nad složitou cestou Rusínů do ČR. Z jednání bude vydán sborník s hlavními příspěvky.

Také pražský Magistrát a Dům národnostních menšin věnovaly letošní téma tradičního **setkání národnostních menšin** (konalo se už po osmnácté) a odborné konference výročí vzniku republiky. Pro jednání byl zvolen velký sál Nové budovy Národního muzea (zde se před lety odehrávala zasedání Federálního shromáždění); zahajovací pozdrav přednesl generální ředitel NM Michal Lukeš. Zúčastnila se nejen odborná, ale také širší veřejnost, zejména z řad příslušníků národnostních menšin. Podkarpatská Rus jako součást někdejšího

Kresha Fedor Vico

I vy se zabýváte problémy práv národnostních menšin, pane Hamlete?

Československa byla zastoupena dvěma tématy. Jan Čopík se zaměřil především na podkarpatské školství za 1. republiky, Agáta Pilátová hovořila o osudech Rusínů po roce 1945, po odtržení Podkarpatska od republiky (část textu publikujeme v tomto a příštím čísle časopisu). Z dalších vystupujících jmenujeme Vojtěcha Čelka, (Od štátotvorného národa k menšinám), Andreje Tótha (Národnostní menšiny v "národním státě"), či Raimunda Paleczka (Rok 1918 jako osudové rozhraní pro Němce v českých zemích).

ap

Světový kongres Rusínů bude na Slovensku

V příštím roce (2019) se uskuteční již 15. Světový kongres Rusínů. Bude se konat v prvním červencovém týdnu (datum ještě upřesníme) na Slovensku - pravděpodobně ve Staré Lubovni. Naše Společnost přátel Podkarpatské Rusi opět může na kongres vyslat desetičlennou delegaci. Informujeme o tom již nyní, aby naši čtenáři měli čas promyslet svou účast. Zvažte, kdo by měl případně zájem se jednání kongresu zúčastnit a přihlaste se na adresu naší organizace.

jč

Jak nás čtou a přetiskují

V poslední době si některá media opakovaně všimají textů v našem časopise. Například Lidové noviny a Nový domov vycházející v Torontu přetiskly článek Ivana Popa z letošního 3. čísla PR Děkujeme, Republiko! Internetový portál Čechoslováci přinesl reprodukci úvodních stránek PR s naším rozhovorem s Petrem Pithartem a informuje o zmíněné stati Ivana Popa i dalších článcích letošního třetího čísla. (Editor portálu Jichak Seifert si všímá obsahu našeho časopisu častěji.)

Zvídaví gymnazisté

Byl to nečekaně pěkný zážitek: Skupina studentů Gymnázia Christiana Dopplera v Praze na Malé Straně zpracovala historický projekt k výročí 28. října. V jeho rámci věnovala zvláštní pozornost dějinám Podkarpatské Rusi. Při této příležitosti natočili studenti na video take asi hodinový rozhovor o dějinách Podkarpatska. Studenti byli dobře připraveni, ptali se a reagovali s velkým zájmem a slušnou předběžnou informovaností. Není bez zajímavosti, že Dopplerovo gymnázium je zaměřeno především na matematiku a fyziku. Také proto je zájem zdejších studentů o historii chvályhodný.

Pocta Andy Warholovi k devadesátinám

Galerie Černá labuť v Praze se stala poslední zastávkou putovní výstavy Factory tour vzdávající poctu Andy Warholovi. Několik desítek českých a slovenských výtvarníků vzdalo hold jedné z nejvýraznějších osobností nejen výtvarného umění, ale celé kulturní historie minulého století. Mezi autory několika generací, kteří na výstavu přispěli buď

zcela novými díly, nebo příhodnými pracemi ze svého archivu, najdeme fotografie Terezu z Davle, Sáru Saudkovou, či Rudo Prekopa, svými díly přispěli Jaromír 99, Pasta Oner, MUSA, Milan Cais, David Cajthaml, Honza Homola a řada dalších.

Cílem projektu je upozornit nejen na výtvarnou tvorbu Andyho Warhola, ale především na komplexní vliv, který měl rodák z Pittsburghu, po rodičích Rusín, jehož rodinné kořeny sahají do východoslovenské Mikové u Medzilaborců, take na naši uměleckou kulturu. Na výtvarné umění, filmovou i hudební tvorbu. „Výstava je věnovaná letošním 90. narozeninám Andyho Warhola, protože pro příznivce pop-artu Andy nikdy neumřel, ale odešel do supermarketu a už se nevrátil,“ komentuje stylově svůj záměr kurátor Miroslav Houška a dodává: „Musím s potěšením konstatovat, že nikdo z oslovených tvůrců svou účast neodmítl.“

Factory Tour 2018, pocta Andy Warholovi, je v Černé labuti k vidění do konce ledna 2019 vždy o víkendech mezi 14 a 18 hodinou, od 22. prosince 2018 do 2. ledna 2019 bude galerie uzavřena. Galerie se nachází v osmém patře budovy Na Poříčí 25 a kromě výstavního programu nabízí i stylové pohoštění a unikátní výhled na Prahu.

Red.

Vernisáž v Klementinu

Dokončení ze strany 1

Návštěvníky uvítal ředitel Slovanské knihovny Lukáš Babka – s Národní a Slovanskou knihovnou jsme totiž výstavu společně připravili -, který vyjádřil radost, že se tento projekt podařilo uskutečnit, Mluvil také o tom, co všechno se v souvislosti s prací na výstavě dověděl o pro-

po desetiletích neustal, velké oživení nastalo zejména po r. 1989. Výstava zkrátka dokazuje, že naše spříznění volbou trvá, i když se – nikoliv vlastní volbou – země od sebe oddělily

O půvabné předěly mezi slovními projevy se postaral kytarista Štěpán Rak. Pro své tři krátké hudební vstupy si vybral zvláště působivá čísla. Zahájil variacemi na rusínskou hymnu Podkarpatskyje Rusyny, poté představil, vřelými slovy doprovodil a zahrál a zazpí-

na panelech, nemohly být tak podrobné, jak by si téma zasloužilo.

V početném publiku, které přišlo na vernisáž, jsme s potěšením zahlédli i některé autory vystavených publikací.

Vraťme se ještě aspoň zmínkou k návštěvníkovi knize, do níž návštěvníci zapisují dojmy a názory. Svědčí o tom, že expozice se vesměs líbí. „Výstava ukazuje skutečné spříznění s Podkarpatskou Rusí.“ „Děkuji za Zakarpatce!“

Potlesk pro Štěpána Raka

Účastníci vernisáže

vázanosti rusínské a české kultury, o osobnostech i uměleckých dílech. Podkarpatské a rusínské inspirace a výzvy nejen v české literatuře, ale i v dalších uměleckých oblastech byly skutečně silné. Po pozdravných slovech předsedy SPPR Jana Čopíka promluvil historik a archivář David Hubený, který se dlouhodobě zabývá dějinami Podkarpatska (byl mimo jiné iniciátorem mezinárodní konference Čtvrtstoletí spolu, která se konala v Národním archivu letos na jaře). Přednesl stručný, ale obsažný a hutný přehled dějin Podkarpatské Rusi.

Poté autorka tohoto textu uvedla výstavu. V krátkém vystoupení připomněla jeden z motivů, které určily její přípravu: Je známo, že Československo za první republiky rozhodujícím způsobem ovlivnilo rozvoj Podkarpatska, jeho hospodářství, infrastrukturu, vzrůst vzdělanostní a kulturní úrovně. Zároveň však také Podkarpatská Rus a Rusíni jako téma významně obohatily českou kulturu a umění. Inspirovaly české i slovenské umělce k hodnotným literárním, výtvarným, fotografickým a dalším dílům, stejně jako např. daly podnět vědcům a badatelům k odborným studiím či ke sběru a zpracování bohatého folklorního materiálu. Proud zájmu o Podkarpatsko ani

val oblíbenou píseň své rusínské maminky Vasylyny Slivkové. Nakonec přednesl vlastní variace na českou a slovenskou hymnu. Česko-slovensko-rusínské vystoupení pana profesora si po každém čísle vysloužilo dlouhý potlesk. Zapůsobilo na posluchače nejen vysokou kvalitou, ale také bezprostředností a emocionálním nasazením. Ve virtuózním projevu jako by zaznívaly rusínské tóny rodné země, však také maminka Štěpána Raka pocházela z Chustu.

Po programu zbylo dost času na prohlídku vitrín a informativních panelů i na osobní setkání. Návštěvníci se živě zajímali o knížky beletrie i odborné studie vydané za první republiky, o cestovní průvodce, obrazové publikace. (Většinu, zejména starší knihy zapůjčila na výstavu Slovanská knihovna.) Nemenší zájem byl o knižní produkci vydanou po r. 1989, o aktuální tituly či ukázky diplomových prací nedávných absolventů vysokých škol. O Podkarpatskou Rus je stále zájem; výstava to ovšem pouze naznačuje, protože na ni mohl být zařazen jen malý zlomek knížek, které o regionu u nás vyšly, více se do omezeného prostoru nevešlo. Ani informativní texty o dalších uměleckých oblastech, obsažené

Jan Čopík s Marií Bartošovou

„Velmi zdařilá a záslužná!“ Někteří pisatelé přidali konkrétní návrhy (i s telefonním kontaktem), jiní kresbičku, další třeba jen podpis. Ale s těmi podpisy je právě trochu potíž, mnohé z nich se totiž nedají z chvatně napsaného rukopisného vzáku spolehlivě rozluštit. Až výstava skončí, blíže je prozkoumáme a některé zápisy, jejichž autory se podaří rozluštit, otiskneme.

Výstava potrvá do 10. ledna 2019.

AGÁTA PILÁTOVÁ

Aktuální dojmy a postřehy

Využil jsem letošního zdařilého babího léta a navštívil Podkarpatsko. Od své poslední návštěvy jsem tu neshledal nic převratného. Právě probíhala volební kampaň do parlamentu a z budov na nás civěly obrovské tváře kandidátů bez bližších komentářů. Podbízářských plakátů bylo poskrovnu.

Málo nového, jen staveniště kolem hotelu Koruna v Užhorodu zůstalo, vypadá jako polotovar a bude tu asi nadlouho, děněg nět! Tentokrát jsem si blíže všiml divadla, které jsem dosud vnímal jako stavbu stojící stranou veškerého ruchu. Budova dosahuje výš-

ky osmiposchodového domu, i když mi pokladní sdělila, že je tu jen 800 míst. Zkrátka megalomanie jako Brno! Historie této stavby bude jistě pohnutá.

V Jasíně jsem s radostí shledal, že tu začala oprava dlažby vedoucí od penzionu Jasiňa ke křižovatce u mostu. Zato jsem pokyvoval hlavou nad děním kolem nového tržiště. Zatímco nedávno jsem chválil dobudování kruhového prostranství s prodejními buňkami, teď jsem viděl, že tyto prodejny zejí prázdnotou. Přitom jsem s podivením zjistil, že k prodejním stánkům se přistavují další krámký,

a to i přesto, že jejich budoucí perspektiva je nejistá. Stejný dojem si odnáším z nedostavěných budov v Užhorodě.

Investor by však neměl váhat s finančním zajištěním dostavby díla, které město určitě potřebuje – totiž obchodního centra Koruna. Bude to jistě výnosné místo. Doslechl jsem se, že je plánováno na Zakarpatí umístit sochu Tomáše Bati. Místní manažéři by měli aktivně následovat jeho inspirativní podněty. Vždyť velký Zlíňan by jim mohl být vzorem.

JAN ROMAN

Foto Eva Hodíková a Tomáš Pilát

V prešovské Viole

V Prešově na severovýchodním Slovensku působí v centru města od roku 2016 literární kavárna a umělecký klub Viola. Příjemné, inspirativní prostředí, kam lze téměř každý den zajít na hudební a literární program, na výstavu či pořad pro děti. Nebo prostě jen na šálek kávy. Provozují jej manželé Pirníkoví, Rusíni puvodem z Medzilaborců.

Uměleckého vedení kavárny se ujala hudebnice a muzikoložka Táňa Pirníková; in-venční, aktivní žena plná dobrých nápadů. Léta se věnovala také pedagogické práci, mj. na Prešovské univerzitě. Paní Táňa pozvala zástupce Společnosti přátel Podkarpatské Rusi, aby 15. listopadu tr. ve Viole povyprávěli o Rusínech v Česku a o aktivitách SPFR. Vyda-li jsme se tam ve složení Dagmar Březinová, Jan Čopík a autorka této glosy. Do Prešova, pravda, cesta dlouhá, ale stála za to. Přijeli jsme, viděli a byli nadšeni. Kavárna je sice nevelká, ale útulná. má dobrou akustiku. Je zařízena s vybraným vkusem, vybavená do-

cela prostorným pódium, kvalitním pianinem, dobrým osvětlením a ozvučením. Na stěnách sálku jsme zastihli i nedávno otevřenou výstavu fotografií Rudolfa Štursy.

V rámci programu jsme pohovořili o Společnosti a o našich akcích. Například o právě probíhající výstavě Spříznění volbou v Národní knihovně, o našem časopise, o besedách, knížkách, které jsme vydali, i o těch, které připravujeme. Plný sál kavárny přijal naše povídání velmi vstřícně. Ve druhé části večera zahrála hudební skupina KarpaTon rusínské balady – písně ze sborníku Oresta Zilynského *Balady východného Slovenska*. (Titul letos vyšel díky pečlivé editorské práci paní doktorky Pirníkové. Napsala také úvodní studii, v níž představila autora a dlouhou cestu, která vedla k vydání sborníku. O knize jsme informovali v č. 3/2018 časopisu.)

Hudební soubor vedený multiinstrumentalistou a výrobcem lidových nástrojů Michalem Smetánkou hrál a zpíval skvěle. Na výkonu všech se podepsala výtečná hudební

Dagmar Březinová ve Viole

vybavenost členů, pečlivá příprava i emoční nasazení. Jsou to bytostní muzikanti. Což se projevilo nejen během hlavního programu, ale i po zakončení, kdy ještě dlouho hráli, zpívali a improvizovali „jen tak“, pro sebe i pro nás.

Po celou dobu prešovského pobytu jsme se setkávali s přátelskými projevy, a to nejen osobně, ale i jako rusínská organizace a rovněž jako lidé z Česka. Stále nás upozorňovali, co všechno českého lze v Prešově najít, říkali, že sledují české realie i knihy...

Děk prešovským pořadatelům i souboru za krásný zážitek!

ap

S Danou Kyndrovou (nejen) o Podkarpatsku

Pozvali jsme přední českou fotografku Danu Kyndrovou, aby nám vyprávěla o svých cestách na Podkarpatsko. Setkání s členkou naší organizace a autorkou mnoha snímků i fotografické publikace z tohoto regionu proběhlo 3. prosince v jednom ze zasedacích sálů Klementina, protože jsme ji připravili jako doprovodný program k výstavě Spříznění volbou. (Kniha Dany Kyndrové Podkarpatská Rus je samozřejmě také součástí expozice.)

Beseda byla navštívena skromně, což je škoda, protože Dana vyprávuje zajímavě a poutavě. Vychází ze svých četných dojmů a zážitků, které dokáže proměnit v podnětné postřehy. Seznámila posluchače se svým osobním vztahem k podkarpatskému regionu, s motivy, které ji přiměly k první cestě. Hovořila o setkání s místními lidmi i o tom, jak její podkarpatská výstava putovala českými městy i řadou dalších zemí. Seznámili se s ní například také krajané v Americe. Přišla řeč také na cesty autorky do dalších zemí, třeba do Ruska nebo Gruzie, a rovněž do exotických destinací. Dana Kyndrová totiž – vzhledem ke svým jazykovým znalostem, fotografické vášni, zvědavé a sportovně založené nátuře – jezdí hodně po světě. Mnoho let provází české turisty různými zajímavými městy Evropy, Asie i Afriky.

ap

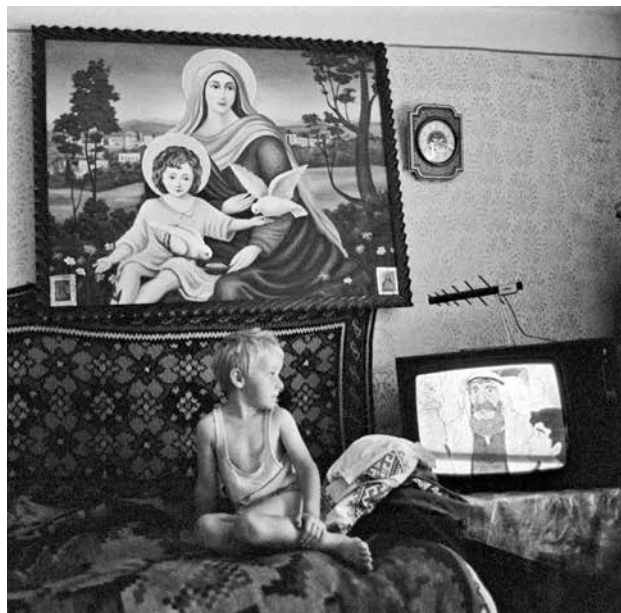

Foto Dana Kyndrová

Rusínský biskup

Rusínský kněz Marián Andrej Pacák, v současnosti duchovní správce kaple Kláštera Nejsvětější Trojice sester redemptoristek ve Vranově nad Topľou – Lomnici, se stal eparchiálním biskupem Eparchie Svatých Cyrila a Metoděje pro Slováky byzantského obřadu v Torontu v Kanadě. V létě letošního roku ho jmenoval papež František. Je to významná událost nejen pro řeckokatolickou církev, ale také pro rusínskou národnost, neboť Marián Pacák z ní vzešel.

Otec Pacák se narodil 24. dubna 1973 v Levoči. Má jedenáct sourozenců; dva jeho bratři jsou kněží. Je členem Kongregace Nejsvětějšího Vykupitele – Redemptoristů. Slib složil 16. srpna 1997. Filozofická a teologická studia absolvoval v Krakově a v Říme, kněžské svěcení přijal v roce 1998 v Klášteře redemptoris-

tů v Michalovcích. Na Lateránské univerzitě, v Akademii svatého Alfonza v Říme, absolvoval postgraduální studia, specializoval se na morální teologii.

V devadesátých letech působil jako pomocný duchovní ve farnosti Stará Ľubovňa, posléze jako duchovní řeholního rádu v klášteře redemptoristů v Říme při farnosti sv. Joachima. Byl také šéfredaktorem Vydavatelství Misionár a časopisu Misionár v Michalovcích a zároveň ekonomem viceprovincie ve Staré Ľubovni a správcem místní řeckokatolické farnosti ve Staré Ľubovni, duchovním řeholního rádu v Klášteře redemptoristů v Stropkově. Od roku 2016 dále studuje kanonické právo a právo východních církví na Katolické univerzitě sv. Jana Pavla II. v Lublinu a působí jako duchovní správce kaple Kláštera ve Vranově nad Topľou – Lomnici.

(Zdroj: Wikipedie)

Rusíni jsou veselý a družný národ

Kdykoliv jsem slyšela jméno Andrej Hryc, nebo viděla tohoto populárního herce ve filmu či v televizi, vždycky mě zajímalo, jestli jeho příjmení, opakující se i v rusínských lidových písničkách, nesvědčí o rusínském původu. Při setkání na filmovém festivalu v Karlových Varech, jsem se na to zeptala.

Podle vašeho jména se zdá, že máte rusínské kořeny, je to tak?

Ano, částečně. Pravda, žiju obklopený Rusíny, protože celá moje rodina je vlastně rusínská. Můj otec se narodil u Vranova nad Toplou ve vesničce Rudlov a jeho předkové byli zjevně Rusíni. Moje maminka ale byla Polka, takže jsem částečně i Polák, a můj děda z maminičiny strany byl Bělorus... Jsem tedy skutečně produkt smíšené evropské krve. Moje manželka je ovšem čistá Rusínka, dcera i vnuci jsou Rusíni. Žiju v „zajetí“ Rusínů, ale sám se cítím být Slovákem.

Rusínští členové vaší rodiny se tedy ke své národnosti hlásí?

Jistě, celá rodina mé ženy jsou jasní Rusnáci a za své rusínství by položili život! A to je dobře, mně se to velice líbí.

Jaké mají Rusíni na Slovensku postavení jako národnostní menšina?

Chvála Bohu už mají rovnocenné postavení, za komunismu se rusínská národnost neuznávala, na východním Slovensku z nich uměle vyráběli Ukrajince. Potřebovali tam mít nějakou ukrajinskou menšinu, a ta dostávala velké státní dotace. Byl tam ukrajinský folklorní soubor a ukrajinské divadlo, které mimochodem založil můj strýc.

Jak vnímáte Rusíny?

Je to veselý a družný národ, jsou poctiví, přímočaří, nejsou zákešní. Rád jezdím na východní Slovensko a je mi mezi nimi dobře.

V roce 2017 jste hrál v úspěšném slovenském filmu Petera Beb-jaka Čára, který se natáčel na ukrajinsko-slovenském pomezí. Na karlovarském filmovém festivalu získal cenu za nejlepší režii. Film se odehrává v rusínském prostředí, hráli v něm Rusíni i Ukrajinci...

Ani se to nedalo natáčet jinde než právě tam, protože jsme autentické prostředí. Spolupracovali jsme s vynikajícími ukrajinskými herci, také členové štábu byli z Ukrajiny. Všichni to byli perfektní profesionálové, uměli to, nebylo třeba jim nic říkat dvakrát. Pro mě osobně to bylo velmi zajímavé i proto, že jsem se skoro před padesáti lety ženil v rusínské obci Ublá.

Hodně času trávíte pracovně v Česku, kde vás v brzké době uvidíme?

V původní televizní pohádce, kterou jsem natočil pro Českou televizi, bude se vysílat o Vánocích. Jmenuje se Kouzelník Žito, napsal a režisoval ji Zdeněk Zelenka.

Ve vaší rozsáhlé filmografii je také úctyhodná řádka českých filmových i televizních titulů. Který z nich považujete pro sebe za zásadní?

Pro mě znamenal zásadní projekt v Čechách jedenáctidílný televizní seriál Černí baroni, který téměř před patnácti lety natočil režisér Juraj Herz. Na něj jsem se velice soustředil, měl jsem obrovskou zodpovědnost, protože jsem hrál Terazkyho po Landovském. Novináři se mě často ptali, kde beru tu drzost tu roli hrát, jestli se nebojím, že mě budou s Landákem srovnávat. Ale mně ani nenapadlo, že by mě někdo s ním chtěl srovnávat. Už proto ne, že Landák hrál Terazkyho ve filmu a já v televizním seriálu. To je dost podstatný rozdíl. Absolutní trému jsem ale měl z toho, že do seriálu byla obsazená česká herecká špička, vedle mě hrál Petr Nárožný, Bolek Polívka, Karel Heřmánek a další. Co jméno, to obrovská filmová historie. No a právě tady, na jedné televizní obrazovce mohli divák srovnávat můj výkon s výkonem Bolka Polívky nebo Petra Nárožného. To je výkvět českého herectví, z toho jsem měl respekt!

A který svůj film vůbec považujete za nejdůležitější?

Asi slovenský film Rivers of Babylon z roku 1998, tragikomické podobenství o mocenském vzestupu topiče v jednom bratislavském hotelu, který využije nejistou dobu po roce 1989 a postupně se vypracuje na nejmocnějšího muže v podniku. Je to zfilmovaný román Petra Pišťánka, který tragicky zemřel. V tom filmu jsem hrál hlavní roli, byl v mé filmové kariéře velmi důležitý.

Jste také divadelní herec. Byl jste členem, jeden čas i ředitelem bratislavské Nové scény, hrajete v muzikálech v Česku i na Slovensku. Jaké jsou vaše současné divadelní projekty?

Foto Eliška Bartlová

Celý život jsem preferoval film a televizi, protože divadelní práce je velmi nevděčná, strašně namáhavá, navíc - nedá se z ní vyžít. A tak v době, kdy jsem zcela odešel z divadla a patnáct let řídil rádio Twist, nechal jsem si jen práci pro film a televizi. Dlouho jsem divadlo vůbec nehrál. Teprve když jsem přestal být „byznysmenem“, vrátil jsem se do divadla, tentokrát na muzikálovou scénu. Hrál jsem a hraju v mnoha muzikálech, v Praze jsem se například podílel na otevření divadla Kalich s představením Hamlet. Korunou všeho byli Producenti Mela Brookse, postava Maxe Bialystocka - to je Mont Everest muzikálového zpívání! Nic těžšího v muzikálové literatuře pro chlapy neexistuje. Muzikál jsem na Slovensku režisoval a hrál i hlavní roli.

Které role jste si přál hrát, ale nepovedlo se to?

V životě jsem chtěl hrát tři velké divadelní postavy: Lopachina ve Višňovém sadu, Cyrana z Bergeracu a Tovjeho v Šumaři na střeše. Ani jednu z těchto rolí se mi nepodařilo hrát, unikly mi. Vynahradil jsem si to právě Producenty.

Proč vám tak často přidělují záporné role?

Tak se na mě podívejte, copak můžu s tímto obličejem hrát kladnou?!

Ve vašem profesním životě hrál důležitou roli nedávno zemřelý režisér Juraj Herz; hrál jste v jeho v Habermannově mlýně, v hororu T.M.A. a seriálu Černí baroni. Jistě pro vás hodně znamenal.

Samozřejmě, vždyť já vlastně hrál skoro ve všech jeho filmech. V Pašázi, v Císařových nových šatech, v Přezůvkách štěstí... T. M.A. byla poslední. Juraj Herz vyoral v mém životě brázdu, která vede celým mým profesionálním životem. Kromě toho to byl můj kamarád, je mi moc líto, že odešel.

Máte i spoustu mimouměleckých aktivit. Jste například honorárním konzulem Seychel na Slovensku. Co to obnáší?

Státy, které nemají velvyslanectví na Slovensku nebo v Česku, ale potřebují mít diplomatické zastoupení, používají honorární konzuly, kteří vykonávají funkci velvyslance se všemi náležitostmi.

A zadarmo.

Ano, slovo „honorární“ v tomto případě nepochází od slova honorář, ale od slova honor - tj. čestný. Je to tedy čestná, nehonoraná funkce.

Napsal jste knihu Inventura, jsou to herecké paměti?

Nejde o paměti, ale o text, který jsem napsal k 20. výročí převratu, kterému vy Češi eufemisticky říkáte něžná revoluce. Je to moje osobní výpověď o Listopadu 1989. A protože mi je už tolik let, že můžu kdykoliv umřít, rozhodl jsem se napsat knížku. Má 370 stran, vzpomínám tam jmenovitě - nikoliv pod pseudonymem nebo s iniciálami - na 730 lidí. Vyčistil jsem si stůl, vyrovnal své osobní účty, proto se kniha jmenuje Inventura. Měla značný ohlas, prodalo se jí na 20 tisíc výtisků. A teď začínám psát druhou knihu, bude se pravděpodobně jmenovat Čára.

Jako že tlustá čára? Za čím?

Chystám se udělat krok, který, jak si myslím, úplně změní můj život a v té souvislosti potřebuji zase rozčeřit vodu. Teď ještě nemůžu říct, o co půjde. Ale dozvíte se to v pravou chvíli, určitě o tom budou psát noviny.

AGÁTA PILÁTOVÁ

(Část rozhovoru byla publikována v Týdenku Rozhlas.)

Dramatický životný príbeh rusínskeho politika

Právnik, politik a pedagóg **Ivan Kováč** sa narodil v roku 1912 v Žariči (dnes na Ukrajine). Absolvoval ruské gymnázium v Mukačeve, študoval na Karlove univerzite v Prahe a na vysokých školách v Poznani, Pécsi a Budapešti. V čase štúdia v Prahe bol organizátorom rusínskych rusofilských študentských spolkov (Centralnyj Sojuz podkarpatorusskich studentov, Sojuz russoj molodožy Karpatskoj Rusi) a redaktorom novín Naš Karpatorusskij Golos.

V r. 1938 sa stal členom Centralnoj Russoj Narodnoj Rady, podporoval jej snahu o uskutočnenie práva na autonómiu Podkarpatskej Rusi, avšak so zachovaním integrity a suverenity ČSR.

Rozpad ČSR a obsadenie Podkarpatskej Rusi Maďarskom bolo pre I. Kováča osobnou tragédiou. Maďarskými úradmi bol kvalifikovaný ako politicky nespoľahlivý a daný pod policajný dozor. Po prepadaní ZSSR Nemeckom a vyhlásení vojny Maďarskom bol internovaný a poslaný do tzv. pracovného tábora. Skaza 1. a 2. maďarskej armády v Stalingradskej bitke donútila maďarskú vládu vyhlásiť v krajine totálnu mobilizáciu, počas ktorej boli do armády mobilizovaní aj politicky nespoľahlivé osoby. Na jar 1943 narukoval aj I. Kováč a bol poslaný na východný front. V r. 1944 pri ústupe maďarských jednotiek z Ukrajiny organizoval dezerciu vojakov rusínskeho pôvodu, bol prezradený a hrozil mu trest smrti. Život mu zachránil rýchly prienik sovietskych vojsk na území Maďarska po vy-

stupeň Rumunska zo spojeneckého zväzku s Nemeckom.

Od septembra 1944 pôsobil I. Kováč ako tlmočník v štábe 2. Ukrajinského frontu pod velením maršala Malinovského. Vojnová anabáza I. Kováča skončila vo Viedni. V januári 1945 bol menovaný dočasnou maďarskou vládou so súhlasom Spojeneckej kontrolnej komisie na území Maďarska a jej predsedu, sovietskeho maršala Vorošilova mandatórom maďarského Červeného kríža pre repatriáciu maďarských občanov z nemeckých koncentračných táborov. Po splnení tejto úlohy zažiadal o obnovenie čs. občianstva a pristúpil k oživovaniu rusínskych študentských svojpomocných spolkov v Prahe. Založil študentské noviny Zvezda a časopis Kostjor, nadáciu pre pomoc rusínskym nemajetným študentom, zúčastnil sa vydaní encyklopedického almanachu Prjaševščina. V októbri 1948 bol I. Kováč zatknutý ŠtB a obvinený z účasti vo fašistickom hnutí na Podkarpatskej Rusi. Neskôr sa preukázalo, že zatknutie bolo vykonané na pokyn sovietskej tajnej služby. Začiatkom r. 1949 ho ŠtB odovzdala sovietskym agentom MGB (predchodca KGB). Tajne, cez Viedeň a Budapešť bol odvečnený do ZSSR. V Moskve bol čs. občan I. Kováč odsúdený neslávne známym Zvláštnym poradným zborom (Trojka) MGB k 10 rokom odňatia slobody. Rozsudok nikdy nepodpísal, keďže ho považoval za výsledok manipulácie. V gulagu strávil 7 rokov, jeho spoluväzňom bol ruský spisovateľ Alexander Solženicyn

a maďarský spisovateľ János Rózsás. Príbuzný I. Kováča prepašoval cez hranice na Šumave v batohu jeho trojročného syna do Nemecka a následne s ním emigroval do USA. Synovi I. Kováča totiž hrozilo tiež odvečnenie do ZSSR a umiestnenie v detskom domove. Teraz je úspešný americký herec, režisér, riaditeľ divadla v Berkeley Georg Kovach.

Počas rokovaní prezidentov USA a ZSSR, Reagana a Gorbačova, v r. 1988 bol členom americkej delegácie a po 40 rokoch sa mal možnosť stretnúť s otcom. So začiatkom Chruščovových reforiem vr. 1956 bolo obvinenie proti I. Kováčovi zrušené, bolo mu uznané jeho čs. občianstvo a povolený odchod do ČSR. V Prahe na vlakovej stanici ho však čakalo nemilé prekvapenie, zatknutie agentmi ŠtB a ďalší rok vo väzení na Pankráci ("socialistická karanténa"). Po roku bol bez vysvetlenia prepustený a usadil sa v Košiciach. Učil ruský jazyk na Univerzite P. J. Šafárika, organizoval každoročne Puškinove festivaly ruskej poézie, 25 rokov stál na čele miestneho Ruského klubu. V 60. rokoch ostro polemizoval s prešovskými ukrajinizátormi Rusínov. Napísal zaujímavé spomienky (O dňach bylych), lenže v komunistickom Československu nemohli byť publikované. Prostredníctvom príbuzných boli prepašované do USA a uložené v Solženicynovej Všeruskej memoárovej knižnici vo Vermonte.

Zomrel v januári 2002 v Košiciach.

Zdroj: rusyn.sk

Z RUSÍNSKÉ KNIHOVNIČKY

Od pluhu do senátorského kresla

K zpracovaniu biografie rusínskeho politika Jurka Laža inspiroval profesora **Petera Švorca** Lažův pravnik, ing Michal Lažo. Dal podnět k výzkumu této významné, dnes pozapomenuté postavě rusínské politické historie. Profesor Švorc se dlouhodobě zabývá dějinami Podkarpatské Rusi i rusínskeho národa, takže s Lažovým jménem se opakovaně setkal. Nicméně soustavná výzkumná práce i sepsání životopisu se uskutečnily až na podnět potomka, kterému záleží na šíření znalostí o historii města a významných rusínských osobnostech mezi obyvateli Svidníku (odkud Lažova rodina pochází) i v rusínské komunitě.

Kniha **Od pluhu do senátorského kresla. Jurko Lažo a jeho doba 1867–1929** právě vyšla v nakl. Universum. Autor, jak to ostatně dělá vždycky a jak naznačuje i titul, pojal téma v širokých dobových souvislostech. Pojednal dějiny regionu od vzniku Rakouska Uherska (1867), až k třicátým létům 20. století.

Jurko Lažo se narodil v roce 1867, v historicky významném roce rakousko-uherského vyrovnání. (Mimochodem, pokrtil ho řeckokatolický farář a známý rusínský národní buditel Alexander Pavlovič). Když Lažo dospěl a oženil se, jeho mladá rodina, jako mnoho chudých Rusínů, odjela do Ameriky za prací. Kapitoly knihy pojednávají o americkém pobytu obsahují řadu zajímavých a cenných informací o životě početných rusínských vystěhovalců, kteří v USA vytvořili na konci 19. století „rusínskou Ameriku“. Autor připomíná skutečnost, že novousedlíky inspirovalo prostředí a demokratický charakter americké společnosti, která akceptovala lidi různých národností či konfesí, nebránila jim v rozvíjení vlastní národní identity; upřednostňovala se tu pracovní zdatnost, podnikavost a vzdělanost lidí. Rusíni tu poznávali, že v Americe není nic zadarmo, a že jejich spokojenost a štěstí ve velké míře závisí na nich samých. Autor seznamuje s rusínskými organizacemi působícími v Americe, s jejich náboženským, politickým a společenským životem.

Lažo nepobyl v USA dlouho, k návratu ho přiměly i rodinné tragédie. Začátkem 20. století se doma postupně zapojil do politické činnosti v šarišském regionu a byl za to rakousko-uherskými orgány perzekvován. Po připojení Podkarpatské Rusi k ČSR začal působit ve „velké politice“ na celostátní úrovni. Jeho hlavním tématem byly sociální problémy Rusínů, zejména rolníků, kritizoval sociální nespravedlnosti. V roce 1920 byl zvolen senátorem za sociálně demokratickou stranu, zároveň aktivně působil i ve svém rodném regionu. Politickou aktivitu bojovného zastávce chudých rolníků ukončilo Lažovo předčasné úmrtí.

Monografie Petera Švorca je strhujícím příběhem životních i politických osudů rusínskeho politika, který přišel do Senátu „od pluhu“. Zároveň se z ní čtenář dozví mnoho o historii (nejen) Rusínů.

ap

Koločava – splněné přání

Koločava. Pod drolivou skálou běží řeka; pod protější strání silnice. A mezi nimi je obec: vesnice tak dlouhá, že se nelze diviti, když nezkušeného cestujícího, jdoucího údolím podél chýší a domků s židovskými krámkami a pak zase podél luk a zahrad, a opět podél řady chýší, jímá podle jeho povahy zuřivost či tupá odevzdanost; neboť se mu po hodině a po třech a čtyřech hodinách chůze vždy znova odpovídá, že je v Koločavě, v Koločavě Něgrovcí, v Koločavě Horbu a v Koločavě Lazích.

Koločava. Nikola Šuhaj. Podkarpatská Rus. Oboroh. Polonina. Pojmy, které mě uchvátily už v dětství, když jsem přečetl povinnou školní četbu: Ivan Olbracht – Nikola Šuhaj loupežník. A když jsem přes Podkarpatskou Rus, dnes Zakarpatskou oblast Ukrajiny, kdy si projížděl vlakem, tehdy jsem si při pohledu z okna vagonu umínil, že jednou, až se to bude hodit, musím tenhle krásný kraj navštívit a pobýt tam. Už proto, že skoro dvacet let to byla součást naší vlasti. A hlavně – musím vidět a zažít Koločavu.

Splněné přání

Je léto 2018 a moje přání se – konečně – splnilo. Jsem v Koločavě a rozhlížím se kolem sebe. Hory, hory, kopce... Jakže to popisoval Olbracht?

S jedné strany úzkého údolí Strimba s věčně zakouřeným vrcholem a Stremenoš, Tisová, Dervajka a Horb, s druhé Bojarinský, Kvasný vrch, Krásná a Růža. Neboť zde jsou jen hory. Jejich břidlové a drobové vrstvy byly zmačkány jako kus nepotřebného papíru, byly zkrouceny, zprohýbány, zhněteny a vytlačeny do oblak. Hory, kopce a hory.

A dole, v údolí, kolem řeky Terebly, obec se zhruba pěti tisícovkami obyvatel.

Jak jsem se tam dostal?

Tu šanci mi odhalila manželka Jitka, díky jí za to. V nabídce cestovky Mayer a Crocus našla zájezd, šitý mně na míru. V katalogu psali: „Ukrajina – Halič a Podkarpatská Rus. Zakarpatská Ukrajina má pro nás zvláštní kouzlo

Foto autor

spřízněnosti. Turisty láká hlavně na úžasnou přírodu, romantickou samotu a nádherné scenérie evokující pověst o Nikolu Šuhaji loupežníkovi.“

Přečetl jsem – a bylo rozhodnuto. Jitka poleť s vnučkou do Řecka a já se vydám za splněním dávného přání, které mělo kořeny už ve školních časech.

Halič a Przemysl

Tenhle kout světa trochu znám na dálku, prostřednictvím Haškova Švejka. Znáám výrok, který Hašek připsal jednoročnímu dobrovolníku Markovi: „S city povznesenými nastoupíte pouť do krajín, o kterých již starý Humboldt pravil: V celém světě neviděl jsem něco velkolepějšího nad tu blbou Halič.“

Šanci projít se náměstími a ulicemi Przemyslu, dnes polského pohraničního, kdysi rakousko-uherského pevnostního města, vítám. Žije tu asi 63 tisíců obyvatel, což lze zhruba srovnat s naším Mostem, a historie tu na návštěvníka městského centra přímo dýchne.

Hranice Polska s Ukrajinou přejíždíme mezi obcemi Medyka a Šehyni, strávíme tam devadesát minut a pan průvodce hlásí, že je to rekord. Takhle rychle se na Ukrajině se zájezdem ještě nikdy neocitl.

Lvov

Lvov má několik názvů. Ukrajinsky Lviv, polsky Lwów, německy Lemberg, latinsky Leopoldis, v jidiš Lemberyk. V největším městě západní Ukrajiny, které je domovem asi 730 tisíc obyvatel, strávíme dva dny a dvě noci. Projdeme historické centrum, a když nám dá pan průvodce rozchod, mířím na prohlídku místního divadla.

Stojí za vidění zvenčí i zevnitř. Je na něm znát, že vzniklo za časů, kdy Lvov patřil Rakousku-Uhersku. Obdivuji hlediště pro tisíc diváků i pozoruhodný zrcadlový sál. Pro veřejnost se divadlo otevřelo 4. října 1900 premiérou opery Janek Wladysłava Želeňského. Dnes divadlo nese název po slavné ukrajinské operní pěvkyni Solomiji Krušelnycké.

Teď pár slov o pivě. To lvovské, čepované do püllitru s letopočtem 1715, není nic moc. Chtělo by se říct – vaří tu pivo už tři sta a tři roky k tomu, ale pořád netrefili správný šmak... Chuť si náležitě spravím přerovským Zubrem,

kteřý nabízí hospůdka u divadla. Naše pivo je naše pivo...

Poblíž Lvova navštívíme poutní místo, Svatošpenskou univskou lávru, monastýr řeckokatolické církve. K vidění je divotvorná ikona Bohorodičky. V současnosti zde sídlí mniši hned z několika zemí – pry i dva Slováci. Pan průvodce požádá jednoho z řeholníků, aby nám o klášteře něco pověděl. Boží muž nejprve netají nevoli nad oblečením některých účastnic zájezdu (odhalená ramena, krátké sukně či kalhoty), ale pak to překousne. Provede nás areálem, zavede do chrámu a stále mluví. Ukrajinsky. Ruština mi ve škole kdysi vcelku šla, ale ukrajinština je jiné „kafe“, chvílemi se nechytám. A nejsem zdaleka sám...

A pak už se vydáme směrem na Podkarpatskou Rus. Na Koločavu. Musím se zastavit u silnic. Kolem Lvova - dobrá kvalita. Objíždíme po obchvatu město Stryj - dobrá kvalita. Ale pak se dostaneme do Karpat a jsme v šoku. Pan průvodce předem odhaduje čas příjezdu do Koločavy. A výslovně předpoklad - pokud se Ukrajincům podařilo opravit vozovky, mohli bychom tam dorazit v mírném předstihu. Ovšem ukáže se, že Ukrajincům se vozovky opravit nepodařilo. Vážně nemám slov, kterými bych popsal děsivý terén, jaký musel náš řidič a náš autobus v Karpatech zdolat. Měsíční krajina plná kráterů? Tankodrom? Možná...

Toruňský průsmyk

Nicméně jsme se dokymáceli do místa, které se jmenuje Toruňský průsmyk. Z pramenů: Toruňský průsmyk býval místem četných ozbrojených střetů během první světové války. Na přelomu let 1938 a 1939 tu docházelo k častým střetům československého četnictva a finanční stráže s polskými diverzanty.

Zmocňuje se mě podivná nostalgie. Tak tenhle les u dávného vojenského hřbitova, to bývalo Polsko. A tady naproti, tady už byla Podkarpatská Rus, tedy naše Československo... Teď průsmykem probíhá rozhraní mezi Ivanofrankovskou oblastí a Zakarpátím, protože už dávno je region součástí Ukrajiny. Po krátké zastávce pokračujeme v jízdě - směr Mižhirja. Okresní město, které se za československých časů jmenovalo Volové.

ALÉŠ PIVODA
(Dokončení přístě)

Foto autor

Míjím turistický rozcestník ukazující mimo jiné cestu do Mižhirje, Toruňský průsmyk, bývalou čs.-polskou hranici, kocháme se pohledem na Poloninu Boržava i na další zajímavosti.

Firma Baťa na Podkarpatské Rusi

Obchod firmy Popper v Rachově

Batův palác v Užhorodě

Foto archiv autora

V době největšího rozmachu společnosti Baťa, v letech r. 1937–1938, dosáhl počet Baťových prodejen v Československu čísla 1800. Prodejny byly rozděleny do osmi velikostních typů. Do prvního z nich patřily reprezentační paláce obuvi v Praze, Brně, Bratislavě a Užhorodě a v dalších větších městech – tyto provozovny měly desítky zaměstnanců; do posledního, osmého typu pak menší prodejny, které se nejčastěji vyskytovaly v odlehlejších vesnicích na Podkarpatské Rusi. Počet personálu se v menších prodejnách řídil racionálním přístupem, v němž v neposlední řadě hrály svou roli provozní náklady i možnosti a perspektivy odbytu. V mnoha případech to bylo tak, že jeden pracovník vykonával současně funkci vedoucího, prodáváče a účetního; druhý opraváře, pedikéra, někdy dokonce i uklízečky. Silnou stránkou prodejen byly nejen vzorná obsluha a rozsah služeb, ale i jejich střízlivá a účelně vybavení a nabídka zboží. Uvedme, že základní sortiment výrobků prodejny Baťa zahrnoval nejen boty, gumovou obuv a punčochy, ale také ortopedické potřeby, šněrovadla, krémy, hračky a další drobné výrobky.

V r. 1937 dosáhl celkový počet Baťových prodejen na Podkarpatsku 63, jejich síť byla rozdělena do pěti oblastí. Pro zajímavost uvádím níže přehled počtu a rozmístění prodejen spolu se jmény vedoucích pracovníků oblastí.

1. Oblast Užhorod (11) – vedoucí Školud (Užhorod, Dravce, Perečin, Turja Remety, Poroškov, Dubriníči, Velký Berezny, Kostrina, Stavné, Volosianka a Ljuta). Součástí užhorodské oblasti bylo také sedm prodejen v obcích na Slovensku včetně Čopu.

2. Oblast Mukačevo (15) – vedoucí Škapík (Mukačevo, Velká Dobroň, Baťovo, Barkasovo, Goronda, Velké Lučky, Seredné, Rakošín, Rosvegovo, Činadievo, Svaljava, Poljana u Svaljavy, Ždenevo, Volovec a Nižní Verecky).

3. Berehovo (14) – vedoucí Ličko (Berehovo, Kosino, Bodolovo, Vary, Výlok, Sevljuš, Velká Palad, Berehy, Velké Komňaty, Velký Rakovec, Iršava, Bílky, Dohvé a Kerecky).

4. Chust (12) – vedoucí Marossy (Chust, Královo nad Tisou, Černý Ardov, Kopaňa, Vyškovo nad Tisou, Buštino, Tereblja,

Drahovo, Horinčovo, Volové, Majdan, Sinevír).

5. Ťačovo (11) – vedoucí Benedek (Ťačovo, Teresva, Neresnica, Dubové, Ust' Čorna, Slatinské Doly, Velký Bočkov, Trebušany, Rachov, Bohdan a Jasiňa).

Za zmínku stojí, že šéf společnosti J. A. Baťa vykonal v srpnu roku 1936 pracovní cestu na Podkarpatskou Rus; cílem bylo mimo jiné zjištění možné akvizice nového hotelu v Rachově. Z této úvahy však nakonec sešlo. Moderní prodejna Baťa v Rachově byla umístěna právě v tomto hotelu, o čem svědčí dobové fotografie.

Dodejme, že vedení společnosti Baťa bylo odpůrcem svazů s jinými konkurečními podniky. Spatřovalo v nich zejména překážku ve své expanzi na domácím i zahraničním trhu. Takovou konkurenční firmou na Podkarpatsku byla společnost chrudimského podnikatele a výrobce obuvi F. L. Poppera, který od Bati přejímal obdobné metody řízení, obchodní politiku, přípravu a motivaci zaměstnanců. V průběhu 20. a 30. let firma Popper otevřela na Podkarpatsku čtyři prodejny (Užhorod, Mukačevo, Chust a Rachov) a na tamním prodeji obuvi získala jistou pozici, postavení Bati v této oblasti však příliš ohroženo nebylo.

Neměli bychom zapomínat, že proces expanze firmy Baťa byl doprovázen postupnou likvidací tisíců drobných výrobců obuvi, opravářů (ševců) a příštipkářů, kteří kvůli své nižší produktivitě práce nebyli schopni čelit konkurenci velkovýroby Baťových závodů a prodejen. Svědectví o tom přinášeli někteří levicoví novináři a spisovatelé. Například Ivan Olbracht v knize reportáží z Podkarpatska "Hory a staletí" popisuje životní příběh ševce z Volového:

„Vede se mu bídně. Vydělává 400 korun měsíčně, někdy 450, ale to jen zřídka. A musí-li člověk platit daně, je z toho věru těžko vyživiti šestičlennou rodinu. Ničí ho Baťa. Zřídil si tu obchod s velkou výkladní skříní. Venkované si odvykají nositi opánky postoly (krpce) a kupují Baťovy devatenáctikorunovky. Ještě štěstí, že je odtud na jednu stranu k dráze 54 kilometrů, na druhou 45, a že zde jezdí mnoho autobusů i automobilů.

Můj domácí pán kupuje rozbité pneuma-

tiky, přibíjí je na podešve prochozených postolů, dělá z nich příštipky i opánky nové, nemotorné, šeredné a vyráběné jistě k hrůze a pohoršení všech milovníků národních krojů. Ale postoly z nich jsou prý dobré a trvanlivé, a jest to konečně jediný tovar, kde Baťa konkurenci nesnese.“

Ladislav Mňačko, jiný známý spisovatel, píše v knize "Marxova ulice" o životním údělu obuvníka-malovýrobce ze slovenského města Martin, který byl nucen ukončit svoji živnost v důsledku tvrdé konkurence tamní Baťovy prodejny. Ostatně, obdobná svědectví se zachovala i v českém prostředí – připomeňme si film "Lásky mezi kapkami deště", ve kterém vidíme, jak žižkovský obuvník Bursík (herecky jej ztvárnil Vladimír Menšík) nedokáže konkurovat Baťovým výrobkům.

Mnichovská dohoda a Vídeňská arbitráž na podzim 1938 a obsazení pohraničních území ČSR měly za následek omezování aktivit zlínského podnikatele a přechod jeho firmy na systém válečného hospodářství. Vedení společnosti Baťa v říjnu 1938 převádí prodejny v jižní oblasti Podkarpatska a další tamní aktiva na akciovou společnost pro výrobu a prodej obuvi Cikta. Jako své sídlo si a. s. Cikta vybrala Nové Zámky, později bylo centrum přesunuto do města Tiszaföldvár. Po r. 1945 společnost Baťa o všechny své prodejny na Podkarpatsku přišla.

Závěrem uvedme, že i když na Podkarpatské Rusi, na rozdíl od českých zemí a Slovenska, nedošlo k výstavbě dalších Baťových závodů na výrobu obuvi, přítomnost společnosti a výsledky její činnosti v nejvýchodnější části republiky přispěly k vyšší kultuře prodeje, rozšíření sortimentu a kvality obuvi a její cenové dostupnosti pro spotřebitele. Je proto pochopitelné, že obuv této značky zůstala v povědomí starších generací Podkarpatska. Reklamy firmy Baťa, i když hodně omšelé, zůstávaly ještě dlouho po válce na průčelích domů některých tamních měst jako svědkové jiné doby. Tak tomu bylo třeba ve Svaljavě u autobusového nádraží v r. 1977 (což můžeme potvrdit i autor tohoto článku).

VLADIMÍR KUŠTEK

Bohumil Vavroušek fotografoval Podkarpatskou Rus

V galerii Josefa Sudka v Praze je k vidění až do konce ledna 2019 výstava fotografií Bohumila Vavrouška z Podkarpatské Rusi; tento trochu pozapomenutý fotograf tam jezdil v letech 1915–1929 téměř každoročně. Výstavu připravil a úvodní slovo přednesl kurátor Jan Mlčoch. Poprosili jsme ho o text projevu, z nějž větší část otiiskujeme.

Motto:

Kde jste se narodil? V Rakousko-Uhersku. Kde jste chodil do školy? V Maďarsku. Kde jste se oženil? V Československu. Kde jste žil? V Sovětském svazu. Kde jste zemřel? Na Ukrajině. Lžete! Přisáhám, z Mukačeva jsem se celý život nehnul!

židovská anekdota

Naši výstavou bychom rádi upozornili na fotografa Bohumila Vavrouška, jehož jméno je spojeno s nemalou částí naší bývalé republiky a jejími tehdejšími obyvateli. Narodil se 25. června 1875 ve Slavětíně, studoval učitelství v Kutné Hoře a působil jako učitel na venkovských školách. Zájem o výtvarné umění ho přivedl do kurzů kreslení. Určujícím zážitkem pro něj byla Národopisná výstava československá (1895), kterou jako mladík navštívil a kde se nadchl pro lidovou kulturu. Už v roce 1909 podnikl cestu do Haliče, rok nato procestoval Bukovinu. Věrným pomocníkem se mu stal fotoaparát. Dokumentoval lidové dřevěné stavby, zejména kostely, vesnická stavení, hřbitovy, kaple a boží muka. Postupoval s vědeckou precizností, katalogizoval práce anonymních stavebníků a řemeslníků, aby zachytil jejich zručnost i výtvarný cit. Fotografie publikoval v časopisech *Zlatá Praha*, *Český svět*, *Svě-*

tozor a dalších. Roku 1910 se poprvé vypravil na Slovensko, kde našel mnoho dokladů kvalitní lidové architektury, ale i četná přátelství. Nedlouho po vzniku samostatného Československa, v roce 1924, uspořádal Sergej Makovskij v pražském Uměleckoprůmyslovém museu rozsáhlou výstavu Umění a život Podkarpatské Rusi, kde byly použity fotografie Bohumila Vavrouška a dalších autorů: Amálie Kožmínové, V. Zalozieckého, Prosvoty, M. Šípkové, J. Krále, Sevastjanova.

Podkarpatskou Rus pro její divokost a romantičnost vyhledávali i další fotografové. Ve dvacátých letech to byl například Rudolf Hůlka, později avantgardista Jaromír Funke nebo všestranný fotograf *Pestrého týdne* Bohumil Šťastný. Řadu dokladů o svém putování zanechali také tehdy začínající fotografové Zdenko Feyfar, amatér Josef Kábrt nebo sociálně zaměřený František Doležal. Škála fotografií byla ještě větší. K popularitě tohoto Bohem zapomenutého kraje přispěl román Karla Čapka *Hordubal* nebo baladická kniha Ivana Olbrachta *Nikola Šuhaj loupežník* (obě z roku 1933) a v neposlední řadě i ve třicátých letech stále více pěstovaná turistika.

Vavroušek každoročně vyjížděl na Slovensko a Podkarpatskou Rus. Výsledkem byly publikace *Malebné Slovensko: památky historické a stavitelské, ukázky různých krojů, staveb, umění a života lidu slovenského* (1920–1923), *Dědina: 516 fotografií lidových staveb v republice Československé* (1925), *Kostel na dědině a v městečku, 615 fotografií církevních staveb v Republice Československé* (1929) a *Církevní památky na Podkarpatské Rusi* (1929). V některých případech spolupracoval s přítelem Zdeňkem Wirthem. Bohumil Vavroušek zemřel 6. října 1939 v Praze.

Foto Bohumil Vavroušek

Nevěnuji se zde historickým zvrátům, kterými Podkarpatská Rus ve 20. století prošla, jsou k dohledání jinde. Dá se snad ale říci aspoň tolik, že dvacátá a třicátá léta 20. století, kdy bylo toto území součástí Československé republiky, patřila k šťastnějším obdobím jeho dějin. Po válce, v červnu 1945, pak byla celá země i s takřka milionem obyvatel násilně přičleněna k Sovětskému svazu, zavládl tam komunistický středověk. Na tomto neomluvitelném selhání a zradě se podílel i tehdejší prezident Edvard Beneš a další političti představitelé. Aby se co nejrychleji zapomnělo na fakt, že se Československo vzdalo asi tři a půl milionu svých občanů, bylo následně vydáno nařízení zakazující užívání názvů Sudety a Podkarpatská Rus. Lidové přísloví však praví: *Čiň čertu dobře, peklem se ti odmění*. Netrvalo to ani tři roky a Stalin zabral celé Československo.

Výstava je připomínkou přehlíženého fotografa Bohumila Vavrouška, ztracené země a zapomenutých Čechoslováků, z nichž mnozí v boji za naši svobodu položili své životy. Je to jen zlomek rozsáhlého muzejního souboru, věnovaného Podkarpatské Rusi a jejím obyvatelům.

JAN MLČOCH

Sportování Rusínů po dobách Československa neboli: V cizích službách, díl pátý

Ještě chvíli zůstaňme v zemích českých, než se vypravíme za Rusíny co „táhli světem“ dál, daleko... třeba až za moře. Podobně jako doktor Samuel Schillinger. Tady u nás někteří pobýli jen jako na přestupní stanici, nezůstávali dlouho. Noviny mnohé z nich nazývaly „repatrianti bez papírů“ a neměly pro ně příznivé komentáře. Z Rusínů si nejvíc „užil“

V dobách, kdy pražský SK Libeň hrával ještě nejvyšší soutěž - I. ligu, oblékal jeho červeno-modré barvy i důrazný zadák, jemuž české noviny často „netrefily“ jméno. Jmenoval se Takáč a přijel do Čech vlakem s rodiči jako kluk narozený v dalekém Chustu. Snímek je z hřiště „Na Korábu“ (1946 - sedící druhý zleva).

Rychlému a technickému Meissnerovi nechyběl ani důraz, což dokumentuje jeho souboj o míč s obránci pražské Slavie. Tento cestovatel - brigádník se nejdříve v lize objevil v žlutozelených barvách Žiliny (1945 - stojící třetí zleva), aby hned v další sezóně oblékal bílo-modrou kombinaci Baníku Ostrava. Nakonec se usadil v Praze a jeho syn tu byl docela nedávno známým sportovním lékařem na poliklinice Budějovická. Svého otce ještě viděl hrát na vlastní oči, ale otcovo rodiště Užhorod už nikoli.

rozhodčí Bizik (bývalý hráč Rusj Užhorod), zadáci Klimčok z Košic s Takáčem z SK Libeň a útočník Nagy z Prešova (dříve byli registrováni v rusínských klubech, aby zakrátko přesídlili od nás do Maďarska a pak „zmizeli“ v různých koutech zeměkoule).

Dnes začneme největším tuzemským fotbalovým „cestovatelem“ - Viliamem Meissne-

rem, v některém z příštích dílů si představíme dva zakladatele slavného fotbalového rodu Pavlovičů. Laca a Ruda. Ti se usadili v Prešově a byli hvězdami opravdu první velikosti, ale stali se jimi ale až později, po válce. Konec let čtyřicátých patřil jiným jménům.

VLADIMÍR ZÁPOTOCKÝ
repro: archiv autora

Deportace Židů z Podkarpatské Rusi

Válka skončila...

Závěrečná část studie Jakuba Vlacha o osudu Židů z Podkarpatské Rusi líčí situaci mladých žen po válce, kdy se vracely domů a hledaly stopy po příbuzných. K badatelské práci a zpracování textu daly autorovi podnět vzpomínky jeho babičky Soni.

Dívky doufaly, že se setkají alespoň s jednou ze svých sester. Pokračovaly po delší době do Budapešti. Tam se opravdu šťastně setkaly s nejstarší sestrou Hanou. Také prošla koncentračním táborem, stejně jako její manžel. Bydlela v malém bytě v podnájmu. Dozvěděly se, že i Marie je naživu a žije v Budapešti. Dokonce se vyhnula deportaci – byla blondýna se světlejšíma očima a pracovala v nemocnici jako zdravotní sestřička. Kolegyně jí sehnala falešné papíry. V té době už měla Marie přítele, který básnil o svých příbuzných v USA. Byl rozhodnutý, že až válka skončí, přestěhují se tam i s dcerou Zuzanou.

Hledání domova

Znovu nalezené sestry zavzpomínaly na rodiče, nejmladší sourozence a ostatní příbuzné. Zbytek svého pobytu v Budapešti strávily v repatričním domě. Pak se sestry Soňa, Goldi, Ida a Marie vypravily do Teresvy, s nimi i Idin spoušťák Laibi.

Vše cenné z jejich rodného domu zmizelo. Listkový systém nebyl zaveden, a kdo neměl peníze nebo dostatečně široké lokty, na toho se potraviny nedostaly. Malčí s sebou vzala i malou dcerku Zuzanku. Ochota pomáhat, kterou si Soňa ze svého domova pamatovala před válkou, zmizela. Nikdo se o malé děvčátko nezajímal. Za několik dní se Marie i s dcerou vrátila zpět do Budapešti a odletěla do Spojených států.

Příkrývky, které dívky dostaly od Angličanů, jim byly zabaveny na slovenských hranicích. Goldi se snažila sehnat od sousedů cokoli, co by jejich pobyt „doma“ udělal o něco příjemnějším. Po těžkých nemocech byly všechny stále zesláblé, zvláště Soňa a Ida.

Ale zatím se mezi lidmi šířily fámy, které vítězily nad pravdou. Jako příklad mohu uvést ze Soniny vzpomínky konflikt mezi Goldi a jedním sousedem, od kterého si chtěla vypůjčit slámu. Začal jí osahávat s tím, že si to může dovolit, pokud jí podobné věci nevdaly od esesáků. Příbuzní nejevili o přeživší sestry žádný zájem. Laibi si už stačil ve své domovině najít práci, ale sestry přežívaly z ruky do úst. Lidé se obrátili k sestrám zády. Tu výbavu, kterou si uschovaly u Martiničových, už nikdy neviděly. Někdejší sousedé vše popřeli. Goldi znovu začala šít a sestry jí pomáhaly. Občas jim vypomohl strýc Vigdur, s kterým si hrávaly jako malé, pravda bohužel byla taková, že se jich spíše stranil.

Maminka Soni zemřela spolu se dvěma sourozenci v Osvětimi, co se stalo s tatínkem, to nejdřív nevěděla. Chodila na nádraží, obcházel město a doufala, že se vrátí, např. vlakem, ve kterém přijížděli lidé zejména z Ruska... Už od okupace Maďarskem v roce 1939 se otec musel hlásit na policejní stanici a v roce 1941 byl deportován do koncentračního tábora Kamenec-Podolského v Polsku. Na útěku byl zastřelen,

Osvobození koncentračního tábora v Osvětimi

kousek od svého domova. To se Soňa dozvěděla od svých sester až po válce.

(V dostupné literatuře se píše o dvaceti pěti tisících deportovaných Židů z Podkarpatské Rusi, jinde je ale psáno o „pouhých“ 11 000 odvezených Židů z této oblasti. Až celkový počet zastřelených 23 600, který zahrnuje i Židy z okolí Kamence-Podolska, se blíží číslu uváděnému v literatuře. O tomto odsunu se dochovala potvrzující zpráva doručena úřadu říšské bezpečnosti. Toto hromadné vyvražďování na východě měla na starost Einsatzgruppen komanda. Oběti byly i nuceny vykopat si vlastní hroby. Nad nimi je příslušníci komanda zastřelili.)

Goldi si našla v Teresvě známost. Muž se jmenoval Marten a znala ho už před válkou. Zanedlouho si Martenu vzala, velmi ho milovala, navíc měl velmi dobrou práci a byl to milý člověk. V Teresvě se provdala i druhá sestra Ida, jejím manželem byl kamarád strýce Vigdura. Byl to zahraniční voják a na Zakarpatské Ukrajině zůstat nechtěl. Soňa zůstala tzv. na ocet. Její sestry vedly nové životy a ona dostala nabídku odejít se strýcem do Československa. Jeho kamarádi byli zahraniční vojáci, a tak získal možnost přestěhovat se do bývalých Sudet.

Zpátky do republiky

Cesta zpět do Československa nebyla jednoduchá. Tou dobou už byly zavřené hranice, Vigdur jako zahraniční voják mohl bez problémů přes hranice projít, ona se musela vrátit zpět do Teresvy. Ida sestřičce slíbila, že to určitě nějak vymyslí. Laibi měl kamaráda, jehož otec pracoval jako strovedoucí vlaku, a ten slíbil, že Soňu schová v lokomotivě. Cesta vlaku do Československa vedla přes Rumunsko. Doprovázel ji kamarád Laibi a sestra Ida, která chtěla za svým manželem do Prahy. Vlakem se dostali až do Maďarska, hranice s Rumunskem nebyly tak přísně hlídány jako s Podkarpatskou Rusí. Odtud jeli nákladním vlakem do Prahy.

V Praze se Ida setkala na repatričním úřadě se svým manželem. Společně se všichni vydali na cestu za strýcem Vigdurem. Ten si v pohraničí zabral mlýn po Němcích, vlastnil i několik kusů dobytka a nějaké polnosti. Ida s manželem si našli malé hospodářství ve vesničce Os-

tromeč a Soňa zůstala u svého strýce v Kosově.

Začala se pořádně učit česky, zapsala se do hodin doučování. Sama si skládala slova z písmenek, která vystřihovala z novin. Strýc jí slíbil, že všechny doklady zařídí za ni, jenže on a jeho žena Berta měli Soňu spíše na práci a té ve mlýně přibývalo. Peníze nedostávala žádná, neměla ani nové oblečení. V zimě a v chladu prala u řeky prádlo a starala se o dobytek.

Nakonec se přestěhovala k sestře do Chebu. Měli větší byt, takže i pro tehdy sedmnáctiletou Soňu měli dostatek místa. Začala chodit do práce na ranní a odpolední směnu, kde stácela vlnu. Informace, že prošla koncentračním táborem, se šířila závodem jako lavina. Mistr jí zařídil i lépe placené místo. Stále jí ale chyběly doklady a potřebovala k nim doložit rodný list z Teresvy. Kdyby ji tehdy chytili bez dokladů, musela by se vrátit zpět na Podkarpatskou Rus.

Za vyřízení dokladů vděčila Soňa svému budoucímu manželovi, který se do dívky zamiloval. Jan Vlach zařídil, že otec jeho kamaráda získal Soniny doklady z Teresvy. Už se mu to povedlo několikrát. Pak už nebyl problém zajet do Prahy a zaříditi si československé občanství.

Po vojně odešel Jan do civilu a se Soňou se šťastně vzali. Sonin muž se chtěl vrátit zpátky domů do malého, ale klidného městečka u Brd nedaleko Rokycan. V Mirošově vchovali dva syny a prožili šťastný život. Měli pět vnoučat (jedním z nich je i autor práce) a čtyři pravnoučata.

Soňa se zapojila do organizací odbojářů a byla členkou Židovské obce v Plzni. Za hrůzy, které vytrpěla v koncentračních táborech a ghettu, byla odškodněna v programech Claims Conference a Ghetto Rente. V devadesátých letech natočila pro USC Shoah Foundation své svědectví.

Svět život prožila naplno a jsem jí vděčný za to, že o svých zážitcích dokázala promluvit tak otevřeně. Zemřela v únoru roku 2016.

„Goldi a Idě vděčím za všechno, co teď mám. Čas od času se jedeme na to místo, kde jsme tolik trpěli, podívat. Vzpomínáme se slzami v očích na ty, kteří trpěli jako my a nedožili se vytroužení svobody.“

JAKUB VLACH

Dávné zločiny pod poloninami

IV. díl – Podvodníci, šizuňkové a vzteklí psi

Úředník - chmaták

Velkostatkář Fogoroši z Mukačeva udělal v březnu 1929 dobrý obchod, prodal zásobu tabáku a stržil 141 tisíc korun. Rozhodl se proto, že „pustí chlup“. Vyrazil na noční toulky mukačevskými podniky, na kterých ho doprovázel český úředník Červinka. Tak o tom referoval 17. března 1929 deník Večerní list. Když se pan Fogoroši vrátil ráno domů, zjistil, že mu jaksi chybí 36 tisícovek. Dobře si pamatoval, kolik a kde utratil, a tahle suma mu v jeho počtech prostě scházela. Obrátil se proto na četníky a podal trestní oznámení. Za hlavního podezřelého, který mu mohl peníze štípnout, označil právě Červinku. Četníci tedy uskutečnili úřední, řádně povolenou domovní prohlídku Červinkova bytu – a ejhle! Ačkoli paní Červinková místopřísežně vypověděla, že spolu s manželem doma žádné peníze nemají, pozorní četníci našli sedm tisícikorun... Nepoctivý úředník přiznal barvu – velkostatkáře během nočního tahu Mukačevem opravdu okradl. Vymlouval se přitom na spoustu vypitého alkoholu, který mu zatemnil mysl...

Skončil před soudem, který ho ovšem nakonec osvobodil. Proč? Červinka se totiž zalekl hrozby pobytu v base a statkáři Fogorošimu peníze před vynesením rozsudku do haléře vrátil.

Podvodník a zneuctěná dívka

Do obce Vyšní Šard poblíž Velkého Sevljuše dorazil v únoru 1929 fešný mladík, který se představil jako Nikola Kabaljuk. Tvrdil, že je mu čtyřiaadvacet a pochází z Jasiny. Zavítal k rolníkovi Ivanu Ivaniči, válečnému invalidovi, kterého obalamutil tvrzením, že je okresním sekretářem sociální demokracie. Za dva dny prý bude do dědiny dodána kukuřice pro chudé a on sem přijel proto, aby na dodávku dohlížel. Kromě toho důvěřivému gazdovi nakukal, že se postará o zvýšení jeho renty válečného invalidy. Ivanič se tetelil blahem. Pozval údajného Kabaljuka na oběd, při kterém se podvodník seznámil s Ivaničovou sedmnáctiletou dcerou Olenkou. Počal se jí dvořit a dívka ztratila hlavu. Měla sice známost s mladíkem ze vsi, ale rychle ji hodila za hlavu. Nikolka Kabaljuk se jí tuze líbil, vdá se za něj. Po jeho boku ji čeká jistě krásná budoucnost.

Hned druhého dne vyrazili Nikola s Olenkou na místní faru, aby si tam zařídili ohlášky. Jenže... Hned po návratu z fary si údajný Kabaljuk vynutil na zděšené Olence pohlavní styk. Šokované děvče o tom před otcem pomlčelo, kdo ví, co by se doma dělo, kdyby promluvila.

Ráno pak Nikola odjel do Velkého Sevljuše. Prý musel zjistit, jak je to se slíbenou dodávkou kukuřice do Vyšního Šardu. Tam už ho nikdy nikdo neviděl... Oklamaná a pohaněná Olenka, bojíc se možných následků nedobrovolného pohlavního styku, oznámila vše otci a pak četnictvu. To zahájilo po sňatkovém podvodníkovi pátrání. Zda ho vypátralo, už nevíme...

Četníci zatkli dva penězokazy

Třetí jim ovšem unikl... O téhle kauze psal deník Večerní list 1. března 1929.

V obci Seredné u Užhorodu dopadli četníci dva muže – Štěpána Matějku a Gabriela Sesticince. Ti nejen v obci samotné, ale také po okresech Užhorod, Mukačevo a Iršava rozšiřovali falešné pětikoruny. Mince zhotovoval „šikovný“ kovářský pomocník Julius Kovacs. Ten si sám sestrojil potřebné formy, nezbytné přístroje a připravoval si surovinu. Když si četníci přišli pro Matějku a Sesticince, stačil Kovacs včas zničit formy a ze Seredného

Československý četník na koni

po anglicku zmizet. Jestli byl nakonec také dopaden a postaven před soud, jako jeho dva kumpáni, není jasné.

Na místě je ještě uvést, že četníci se na stopu padělatelské bandě dostali prostřednictvím udání. Místní pekař ze Seredného se totiž na muže zákona obrátil poté, co se mu penězokazové pokoušeli platit falešnými pětikorunami.

Vzteklý vlčák pokousal sedm lidí

Nejen podvodníci a penězokazové řádili na Podkarpatské Rusi. Občas musela úřední místa řešit i řádění vzteklých psů.

Tak třeba v okresním městě Rachově a jeho okolí napadl a pokousal 25. června 1931 vel-

ký vlčák trpící vzteklinou sedm lidí. Byly mezi nimi i tři děti. Jeho běsnění ukončil až řidič osobního automobilu na silnici. Šelma s pěnou u mordy se proti vozu rozběhla a šofér, aby na vozovce nehavaroval, ji musel srazit a přejet.

Psal o tom Deník Večerní list dne 2. července 1931. Uvedl, že četnictvo z obce Bohdan telefonicky informovalo četníky na stanici v Rachově – do města se žene vzteklý vlčák! Ten v Bohdanu už hryzl tři lidi. Než rachovští četníci stačili vyrazit do terénu, stihlo psisko pokousat děcko. Pak zamířilo do obce Lázy. Když tam dorazilo, zase kouslo jiné dítě. Na železniční trati poblíž tunelu se vrhlo na traťového dělníka, který tam kontroloval stav kolejnic. Taky on utrpěl nebezpečné zranění.

Nemocná šelma pak doběhla do obce Barabáši. Taky tam napadla malé dítě.

V té době projížděl po nedaleké silnici osobní vůz. Četnická hlídka ze stanice v Trebušanech řidiče zastavila a upozornila ho na možnost, že se během cesty může se vzteklým psiskem potkat. Zanedlouho k tomu opravdu došlo a šofér rozběsněného vlčáka přejel.

Všichni pokousaní lidé byli dopraveni k vyšetření a ošetření do Pasteurova ústavu v Košicích.

Četníci se pak neúspěšně pokoušeli najít majitele vlčáka. Jak poznamenal Večerní list, asi příběh z některé okolní poloniny.

Jiný hafan pohryzal i finance

Jiný velký vzteklý pes terorizoval Jasinu a okolí koncem srpna 1937. Zvíře s pěnou u tlamy, jak napsal deník Polední list 2. září 1937, napadalo každého, koho uvidělo. Nakonec ho zastřelili příslušníci finanční stráže. Rozběsněný pes je ovšem předtím také pohryzal.

Toulavá šelma nejprve zranila v Jasiné manželku místního zemědělce. Pak zamířila do sousední obce, kde si ji všimly dvě nic netušící děti. Chtěly si „pejska“ pohladit, ale ten na ně zaútočil a obě bolestivě zranil. Na státní silnici pak pokousal jednoho rolníka a jeho ženu.

Brzy poté si vzteklého vořecha všimla hlídka recipientů finanční stráže, která vykonávala službu poblíž československé hranice s Rumunskem. Oba uniformovaní muži hafan také napadl a hryzl. Až poté jeden z financů přesným výstřelem ukončil řádění i život zvířete.

Zvěrolékař mršinu prohlédl a zjistil, že pes opravdu trpěl vzteklinou. Všichni zranění proto byli převezeni do Pasteurova ústavu v Košicích.

Komu pes patřil a kdo byl za jeho řádění zodpovědný, četníci nezjistili.

ALEŠ PIVODA

Poznámka autora: V seriálu jsou použity zeměpisné názvy tak, jak je v příslušných letech uváděl denní tisk.

Osudy lidí z odtrženého Podkarpatska

Část příspěvku na konferenci o národnostních menšinách 22. 11. 2018

Připojení Podkarpatské Rusi k Sovětskému svazu mělo rozhodující vliv na osudy lidí, za 1. republiky československých občanů, kteří přišli o širší vlast, o stabilitu své existence, a poté se v mnoha tisících případech stali v Československu, posléze v České republice národnostní menšinou. Sovětská anexe Podkarpatské Rusi v roce 1944 a následně oficiálně stvrzené odstoupení tohoto regionu Československem Sovětskému svazu změnilo, dokonce zcela převrátilo život obyvatel Podkarpatska; těch, kdo zůstali ve svém původním domově, i těch, kteří posléze přesídlili posléze do naší republiky. Pro obyvatele regionu – převážně Rusy, ale také pro Maďary i příslušníky jiných národností – byly důsledky nového politického uspořádání nejtěživější; prostí lidé na nové poměry nejvíc dopltili. Změna hranic, „zabetonovaná“ mezinárodní smlouvou a nepravomocně stvrzená tehdejší československým Prozatímním národním shromážděním, byla ratifikací bezprávní.

V pátek ráno 27. října 1944

vstoupila sovětská vojska, tehdy Rudá armáda, do Užhorodu. Karpaty překročila 18. října, Podkarpatskou Rus dobývala asi deset dnů. Děla Rudé armády, „kaťuše“, dlouho ostřelovala Užhorod, než první jezdci na koních mohli přeplavat řeku Už a vstoupit do města.

Vzápětí po vstupu sovětské armády přijela do země československá vládní delegace zmocněná čs. vládou: ministr Němec a generál Hasal. Je příznačné, že sovětské velení jim určilo jako místo působení Chust, nikoliv centrum regionu Užhorod. Přidělila jim rovněž sovětského „poradce“, ve skutečnosti hlídače, osvětového důstojníka československého armádního sboru Ivana Turjanicu. Podkarpato-ruský rodák, předválečný komunista vyškolený v Moskvě, dlouholetý agent KGB byl svým komunistickým působením nechvalně znám a kritizován nekomunistickými příslušníky československé jednotky v SSSR.

Sověti ihned fakticky rozdělili zemi na československé a sovětské teritorium. To „československé“ tvořilo zhruba jen třetinu regionu, ale i zde ve skutečnosti vládli Sověti. Ministr Němec o tom marně posílal telegrafické zprávy do Londýna i Moskvy.

Mezi lidmi vládla nejistota. Nikoliv ovšem chaos v mocenském slova smyslu, protože sovětské orgány, především bezpečnost, NKVD (později KGB) a Směšř ihned začaly úřadovat. Na pomoc jim přišli komunističtí osvětoví důstojníci z východních jednotek a místní komunisté. Sílily hlasy o spojení Podkarpatska s „bratrským“ ukrajinským národem. Začala masivní propagandistická kampaň, prováděná všemi dostupnými prostředky, i nábor do Rudé armády (ač Podkarpatsko stále bylo československým územím a čs. ústava nedovolovala vstup svých občanů do cizích armád!). Nejistota se týkala především prostých občanů: Co bude dál? Kam bude Podkarpatská Rus patřit? Jaký tu bude režim? Válka stále ještě neskončila, budoucnost se jevila rozporupl-

Andrej
Bródy

Teodor
Romža

ně. Mnoho lidí považovalo za samozřejmé, že bude pokračovat společný stát s Čechy a Slováky, v ulicích se dokonce tu a tam objevily československé vojenské uniformy. Zřejmě je vytáhli někdejší příslušníci armády. Vůbec přitom nebylo jisté, že je použijí i jinak, než pro tichou manifestaci na korze.

Sovětská moc neponechala nic náhodě

Přišla do země dobře vybavená přesnými instrukcemi. A ovšem i seznamy „spolehlivých“, a především pak nežádoucích osob. Začalo zatýkání – stále jde ještě na československém území. NKVD i Směšř aktivně konaly. Mezi prvními byli zatčeni přední regionální politici a intelektuálové, údajní kolaboranti Andrej Bródy, Štefan Fencik, Michal Demko. Vesměs vzdělaní lidé, činní ve veřejném životě a v politice za první republiky. Jejich jména je dobré si pamatovat, mezi prvními byli odsouzeni sovětským soudem k trestu smrti a v roce 1946 popraveni. Aniž spáchali jakýkoliv zločin. To ovšem nebyla jediná sovětská vražda a perzekuce na Podkarpatské Rusi, ale patrně jedna z prvních vražd justičních. Jmenované osobnosti byly v 90. letech 20. stol. posmrtně rehabilitovány. Sověti se „postarali“ i o další přední ruské osobnosti. Zvlášť ošesný je tragický příběh řeckokatolického biskupa Teodora Romži, v r. 2001 blahověčeného Janem Pavlem II. Na podzim r. 1947 narazilo do jeho bryčky sovětské nákladní auto. Nezabilo ho, jen těžce zranilo; kněze ihned odvezli do mukačevské nemocnice, kde ho „zdravotní sestra“ – příslušnice NKVDs – zabila smrtící injekcí.

V městečku Svaljava byl už 18. listopadu 1944 zřízen sovětský koncentrační tábor – podle historika Ivana Popa největší lágr tohoto typu v zemi. Celkem jich v regionu bylo šest. Internovali tam muže různého druhu,

údajně Maďary a Němce (tj. občany hlásící se k těmto národnostem), které prohlásili za válečné zajatce. Přitom mnohým z nich bylo sotva osmnáct let, nebyli odvedeni, nebojovali ani ve wehrmachtu, ani v maďarské armádě. Ve skutečnosti byl „výběr“ internovaných daleko širší. Inteligence, studenti, učitelé, zaměstnanci různých úřadů (kteří fungovali, byť nikoliv v politických funkcích, i po obsazení Podkarpatské Rusi Maďarskem). Z lokálních táborů zřízených Sověty, v nichž shromáždili podle některých údajů 23 tisíc, podle jiných dokonce na 40 tisíc lidí, pak zajatce odválekali na nucené práce do sovětského vnitrozemí, většinou do Donbasu. V zemi se hojně zatýkalo, Sověti byli zřejmě dobře informováni a měli spolehlivé konfidenty, neboť šli najisto. Přišli si pro představitele ruské inteligence. Jejich obětmi se stali mj. J. Harajda, bratři Braščajkové, senátoři Bačinský a Šcerecký, bratři Kampušové, soudci, notáři atd. O něco později, zato v hojném počtu také řeckokatoličtí kněží, kteří nepodepsali přestup na pravosláví.

Perzekuce řeckokatolické církve,

pronásledování jejích kněží a opatření pro její likvidaci tvoří zvláštní kapitolu podkarpato-ruských dějin těsně po druhé světové válce. Sovětské orgány k tomu předem vypracovaly dokument „Plán likvidace řeckokatolické církve“ (před několika lety byl na Zakarpatsku zveřejněn a je k dohledání na internetu). Jde o mimořádně významný, ošesný text; přináší autentické dokumenty svědčící o systematické a plánovité přípravě směřující k zničení řeckokatolické církve na území obsazeném Sověty. Sovětská moc se k této akci chystala již od r. 1945 a také jí plánovitě a postupně uskutčnila. Jedním z prvních opatření byl úřední dekret „O svobodné změně vyznání“ vydaný na území Podkarpatska roku 1945.

Ještě v roce 1945 bylo na území tehdejší Podkarpatské Rusi evidováno 61,9 % řeckokatolíků. Po tvrdých represivních opatřeních, která postihla představitele církve, řadové kněží i prosté věřící, po soustavné masivní propagandistické kampani, zejména v tisku, nastal „masový přestup“ řeckokatolíků k pravosláví. Součástí kampaně bylo také rušení farností, zatýkání kněží, násilné odebrání řeckokatolických kostelů aj. Výše uvedený „soubor opatření“ k likvidaci argumentuje tvrzením, že „řeckokatolická církev na Podkarpatsku provádí aktivní protisovětskou politiku...“ Likvidace řeckokatolické církve měla být ukončena do poloviny roku 1948, což se také s nevelkým zpožděním stalo. Byla násilně zbavena majetku, kostelů i dalších svatostánků, kněžstva (značné množství jich skončilo v gulagu), a především možnosti legálního fungování. Řeckokatolická církev byla na Podkarpatsku oficiálně zrušena roku 1949, téměř souběžně ji zakázali i v Československu. Jako lživý argument operovala státní moc s tvrzením, že řeckokatoličtí kněží spolupracovali s banderovci.

AGÁTA PILÁTOVÁ

Pokračování v příštím čísle

Александр Духовицкий

Добило сердце отца Франтишка Данцака. Кубеколога, приятеля Русинів

В неділю 18-го новембра 2018-го року, у 79-ім році жывота, по довгій і тяжкій хвороті добило сердце грекокатолицького священника, публіциста, пистеля, високошкольського педагога отца Франтишка Данцака.

Отець Данцак був великым приятельом Русинів, много його публикацій было о русиньских селах, путницьких місцях і сам був членом Сполку русиньских писателів Словеньска і членом выбору Регионального клубу Русиньской оброды в Бардейові.

Близкий із священиком Васильом
Народив ся Франтишек Данцак 8-го фебруара 1939-го року у селі Варганівці, окрес Пряшів. Народив ся в грекокатолицькій родині, но Грекокатолицька церковь в Чехословакіі была од 1950-го року зрушена комуністичныма властями і так по середній школі наступив до Православной богословской семінарії у Пряшові і у 1964-ім році був у селі Андрійова рукоположений на православного священника.

В тім самім році пришов служыти до родного села єпископа Гопка – до Грабского. Село довгы роки не мало священника, люди ся не хотили піддати примушеній православизації. Хоць Грабске было релігійно розділене од I. світової войны, меджі роками 1950 – 1964 був у селі лем єден православный священник, і лем два роки.

Данцак пришов і чекав го успіх, успіх вдяка його роботі. Наперед зачав оправльовати фару, котра была в дезолатнім стані, пак ся пустив і до церкви. Релігійно розділены жытели Грабского нараз зачали ходити до церкви. Вісти о ситуації дістали ся і ку Гопкови, котрый був по пропусцію із арешту, по котрім слідовав заказ стримовати ся на выходній Словакіі, інтернований в Осеку в Чехії. На приказ владыкы Гопка єдного дня Михал Петренко (братранець єпископа) приніс на фару різы і чашу з далшыма богослужбеныма предметами. Тоты річі даровав владыка храму в Грабскім по своій єпископській хіротонії. По 1950-ім році, примушеній православизації, были з церкви взяты і скрыты цілых 16 років. Данцак брав за потрібне подяковати за тот екуменічний акт владыкы, котрый ся тримав свого єпископского мотта: Да вси єдино будуть, і так о 4 дні пізніше, 16-го фебруара 1966-го року написав до Осеку владыкы писмо. Гопко одписав. І то був зачаток глубокого приятельства меджі грекокатолицькым владыком і православным, пізніше грекокатолицькым священником.

У 1968-ім році був отець Франтишек Данцак меджі першыма, котры зачали вертати ся ведно із людми до Грекокатолицькой церкви і пізніше став єдным із найвызначніших особностей той церкви в історії по 1968-м році. По навернутю до грекокатоликів був на парохіях Гарбске, Снаків і в Кружльові. Од 1984-го року до кінця 1991-го року діяв як шефредактор грекокатолицького часопису Слово (Slovo) і його додатку Благовѣстникъ.

Знова ся вернув на посаду шефредактора часопису в роках 1999 аж 2000.

В роках 1995 аж 2006 був фаховым асистентом на Грекокатолицькій теологічній факулті Пряшівской універзіты, де учів такой дакілько предметів. Так само робив председу редакційной рады часопису і церковного цензора. В роках 2008 аж 2010 був у функції віцеканцеларя Пряшівского грекокатолицького архієпископства. Быв і председом Комісії Архієпархіяльного згромаджія про шпеніальне душпастьрство молодежи, Ромів і родин.

Остатні роки свого жывота отець Франтишек Данцак пережыв в Бардейові. Там служыв як помічний духовный. За свою службу церкви здобыв титулы – титулярный архідекан (1968 р.), титулярный каноник (1998 р.), протоєрей (2004 р.), ставрофорный протоєрей (2008 р.)

Писатель, публіциста, кубеколог

Отець Франтишек Данцак, був автором понад 120-ох публикацій. Почас свого авторьскы вынятково творчого жывота од молодости зробив цілково коло 90 публикацій, 9 високошкольських учебників, коло 60 фаховых статей, десятки вступных слов і дав дві десяткы розговорів. Далше написав коло 450 популарізачных статей в часописах, десяткы статей о історії і юбілеях, писав проповіді, думкы на слова зо Святого Писма. Быв автором дакілько перекладів із російского і українського языка, його статі суть на интернетовых стрінках, приготовльовав і фаховы лекції. Єднак был і едітором фаховых публикацій.

Емілія Кубека, грекокатолицького священника і русиньского писателя, першого русиньского романописателя із Пряшівской Руси, на котрого якось Русины часом забыли, зноваобявив як раз отець Франтишек Данцак, котрый єден час был парохом в Снакові, де діяв і Кубек перед еміграційов до Споєных штатів Америки і зачав занимати ся і пропаговати творчость своего колишнього попе-

редника. Як раз він всокотив і сприступнив і велику часть літературной дідовизны по Еміліюви Кубекови. Далшым важным кроком был поміч професора Павла Роберта Магочія. Франтишкови Данцакови дав нелем книжкы Емілія Кубека, но і часописы, в котрых Кубек публіковав.

„Творчость Емілія Кубека не є дотеперь іщі в повнім розсягу оцінена і є неправом забыта. Знова бы ся могло роздумовати і о выданю ходем дакотрых творів. О подобній пропозиції роздумовало ся при його золотім священикым юбілею (1881 – 1931). Є задачов будучности, жебы ся досконало пробадала і вынесла на світло світа творчость Е. Кубека, того мало знамого і неправом забытого священника, поета, языкознателя, будителя, но головно вірного сына русиньского народа, повного патріотічної щіроости, славянського усвідомліня і незвычайной высоты його розумных поглядів,“ писав наш кубеколог Франтишек Данцак.

Кінцём 2017-го рока вышла з друку по словацькы писана книжка од автора Станіслава Буйды мол. під назвов Наш золотый муж. Розговор із о. Франтишком Данцаком о бл. священику Васильови Гопкови (Náš zlatý muž. Rozhovor s o. Františkom Dančákem o bl. hieromučeníkovi Vasilovi Horpkovi). Публикація є выповідьов Данцака, котрый одповідає на ворпросы Буйды, є о приятельстві з блаженным священиком, о його святім жывоті, котрый пересвідчив і самого Данцака, і одкрыто в ній Данцак говорить о фактах, о котрых ся дотеперь вкшынов мовчало.

Приятель Русинів

Франтишек Данцак был і довгорічным членом Регионального клубу Русиньской оброды в Бардейові і членом Сполку русиньских писателів Словеньска, як уж было спомянуто. Написав дакілько публикацій о русиньских селах або русиньских путницьких місцях. При таких публикаціях все старав ся, жебы было ходем резюме і в русиньскім языку. Перевыдав Емілія Кубека, публіковав свою корешпонденцію з Васильом Гопком, перевыдав творы Гопка і Николая Бескида.

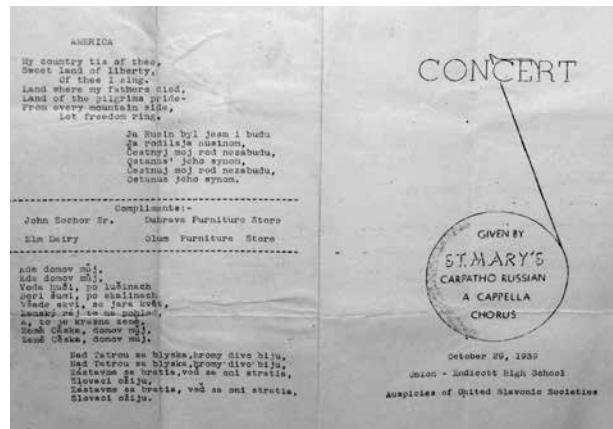
Часто го было мож видіти на русиньских подіях. Ці уж то были семінары із карпаторусиністкы, котры організує Інштитут русиньского языка і культуры Пряшівской універзіты в Пряшові, Меджінародна літня школа русиньского языка і культуры або і русиньскы культурны події, фестивалы. Нигда не браковав на подіях, котры робила бардейовска Русиньска оброда, но навщівльовав і далшы акції в бардейовскім і інших окресах. Меджі навщівниками был і на Русиньскій ватрі, котра ся каждый рік робить в селі Малый Липник.

Смертьов отца Франтишка Данцака страчат особность і русиньска культура на Словакіі. Блаженный покій, вічная память, отче Франтишкунь!

Koncert s hymnami

Možno sa budete pamätať, oslovil som vás v Prešove vo Viole... Zasielam vám jednu kuriozitu: foto programu koncertu, ktorý sa konal v USA, štát New York. Je zaujímavý predovšetkým tým, že koncert sa odohral v čase, keď už republika neexistovala - bolo to 29. októbra 1939. Pre vás môže byť tiež zaujímavý tým, že ho organizovali aj Rusíni, a je pravdepodobné, že tam boli Rusíni aj z Podkarpatskej Rusi.

Ivan M. Vansach (Vansač - jedno z mien uvedených na programe) bol môj strýko, ktorého som nikdy nevidel, lebo zomrel skôr, ako som sa ja narodil. Narodil sa pravdepodobne okolo roku 1910 v USA, rodičia aj s deťmi sa o desať rokov vrátili na Slovensko, Závadka na Spiši, rusínska obec. Tu študoval v Prešove, a na začiatku 30-tych rokov odišiel naspäť do USA, zomrel v roku 1943.

Vladimír Seman, Prešov

(Pozn. red.: Panu Semanovi, ktorý s námi skutočne hovoril pred niekoľkimi týždňami v prešovskej Viole, moc ďakujeme. Zachovaný dokument svedčí o tom, že rusínska komunita v Amerike smýšľala pročeškoslovensky a bola aktívni i po nemeckej okupácii resp. po vytvorení Slovenského štátu.)

Příhoda v hotelu aneb: Potíže s příjmením

Užhorodským starousedlíkům se líbí fakt, že toto město zůstává stejné nebo aspoň velmi podobné tomu, jak jsme ho před válkou opustili. Výjimkou je nové nádraží - železniční i autobusové. V poslední době také objevují obchodně-finanční komplex pod někdejšími županátem. V jednom svém textu otištěném v časopise Podkarpatská Rus jsem čtenáře mystifikoval informací o hotelu Koruna; nebude tam nový moderní hotel, budují tu velké obchodní centrum, jaké toto město potřebuje. A tak mě zde zůstanou k potěšení pomalu jen ti vrabci, kteří u nás v Česku už téměř vymizeli.

Letos se mi zachtělo podívat se do kraje, kde prožila dětství moje matka. Chtěl jsem vidět místa, kde jsem i já jako dítě prodlel nějaký čas, ale zatím mě vzpomínky natolik vybledly, že jsem nepoznával naprosto nic. Je snad lepší ponechat vzpomínky uležet v prachu minulosti - člověk si pak ušetří zklamání. Po přečtení dalších řádek mi dáte ostatně zapravdu, že přítomnost bývá mnohdy poutavější. Což neplatí jen pro poměry u nás doma.

Příkladem budiž má nedávná návštěva na Podkarpatské Rusi. Sehrálo při ní podstatnou roli lidské příjmení. Když jsem před časem vyslechl na schůzi SPPR v Praze ve Voce-

lově ulici skupinu diskutérů na téma příjmení, netušil jsem, že je to prolog k události, která na mě v nejbližší budoucnosti čeká, a to právě na Podkarpatsku.

Zmíním se o patáliích se svým příjmením.

V době slávy sourozenců Romanových, kdy prožívali velké úspěchy na mistrovství světa v krasobruslení, jsem nestačil odrážet dotazy, zda tato dvojice není se mnou spřízněná. Ne, odpovídám, a jestli to oni tvrdí, pak se tím chlubí! Jindy jsem sam diskutoval s dámou, která se mi svěřila, že myslila, že Roman je mé křesní jméno. Opravdu? Pak vám děkuji za důvěru, odpovídám suše.

Vrchol arogance je, když vrchnost vynechá - např. velitelé na vojně - slovo pane a nevyskládá jméno v pátém pádě.

Ale vraťme se k příhodě, kterou jsem zažil letos v naší bývalé vlasti, kde je lidí s příjmením Roman jako naseto.

Hovím si tak jednou v Iršavě v pokoji v hotelu jménem Praha a sním o dávno prožitých časech v této zemi. Ze slastného podřimování mě vyruší zaklepání. Přitom neočekávám žádnou návštěvu. Přesto otevřu. Ve dveřích stojí statný muž, podává mi s širokým úsměvem pravici a zahlaholí rusínsky: „Vy hospo-

Najdou se stopy po rodině mého děda?

Našel jsem na váš kontakt v časopise Podkarpatská Rus.

Rád bych požádal vaše čtenáře o pomoc nebo radu. Můj děda Antonín Nový v okolí Užhorodu a Svaljavy asi tak v letech 1927-1939 vyměřoval a zapisoval pozemky pro katastrální úřad. V roce 1939 byl i s celou rodinou vyhnán zpět do Čech. Přál bych si zapátrat v historii, zjistit, kde bydleli, jak to tam vypadá dneska. Další údaje o dědovi a rodině na <http://www.lubomirnovy.eu/NewRod/person/person271.htm>.

Při své svatbě v roce 1927 měl adresu Sobranecká ulice 4, Užhorod, na přihlášce rozhlasového přijímače je adresa Svaljava, Úřednická ulice. Přál bych si např. zjistit, kde dědova rodina bydlela a okolnosti jejich odsunu. Kdo mi může s tím pomoci?

Luboš Nový

poradenstvi@lubomirnovy.cz

(Pozn. red.: Na uvedeném odkazu jsme našli pěkné fotografie rodiny Nových, stojí za to si to otevřít! A hlavně se zamyslet a poptat, kde by paning. Nový mohl získat potřebné informace.)

Foto Dana Kyndrová